

GESCHIEDENIS

3.5.34.

VAN

DE GEMEENTEN

DER

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN,

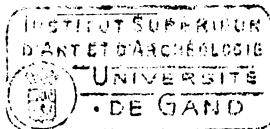
DOOR

Frans de Potter en Jan Broeckaert.

TWAALFDE DEEL.

Gottem, Grammene, Olsene, Poete, Ursel, Woutergem, Zulte.

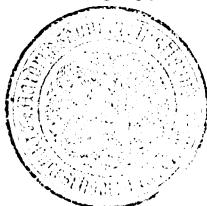
TAFEL VOOR DE 12 DEELEN (EERSTE REEKS.)

GENT,

DRUKKERIJ C. ANNOOT-BRAECKMAN, KOORNMARKT.

1870.

ZULTE.

I.

BESCHRIJVING VAN HET DORP. — Zulte, de laatste Oostvlaandersche gemeente aan den steenweg van Gent naar Kortrijk, grenst ten noorden, met de *Leie*, aan St.-Baafs-Vijve, Wakken en Oeselgem, ten oosten, met de *Zaubeke*, aan Kruishouthem en Olsene, ten zuiden, met de *Gaverbeke*, aan Waregem, en ten westen aan deze laatste gemeente en St.-Eloois-Vijve. Zij ligt op 50° 55' 25" poolhoogte en 1° 6' 31" ten oosten der middaglijn van Parijs, en aan den kerkdorpel 14 meters 53 centimers boven de lage Zee, te Oostende. Zij behoort tot het kanton Kruishouthem en had op 1 Januari 1870 eene bevolking van 1,959 zielen⁽¹⁾.

De naam dezer gemeente, dien wij in eene oorkonde van den jare 1189 de eerste maal aantreffen, is in onze oogen zeer moeilijk om uitleggen. WILLEMS en DE SMET doen hem voortkomen van het oude *solt*, *salt*, zout, dat sommigen tot het Noordsche *sal*, de Zee, brengen, en verklaren Zulte, bij gevolg, door eene plaats waar 't zout gezuiverd wordt, eene zoutkeet, terwijl bij de inwoners de meening bestaat, dat de naam er aan gegeven werd

(1) In 1801 had Zulte slechts eene bevolking van 1,005 zielen, waaronder 67 behoeftigen.

omdat de H. Petrus, die de patroon van de kerk is, hier vanouds tegen het *zilt* of de *zilte* (zooveel als *zult* of *zulte*, loopende zweren, Fr. *dartres*) wordt aangeropen. Het is niet onmogelijk dat de naam der Zauwbeek (*Zoutbeek* ?) met dien der gemeente in verband staat, en dat de Zee oudtijds tot hier hare wateren rolde. In dit geval zouden de enkele hoogten, die in deze gemeente gevonden worden, als een overblijfsel der oude zeeduinen te beschouwen zijn, en dat deze onderstelling niet zoo gewaagd is, moge blijken uit de omstandigheid, dat in de nabijheid der genoemde beek er een *hof ten Dijke* bestaat, en eene plaats hier in 1405 de *Oude Dijk* werd geheeten.

De noordwestzijde van Zulte, inzonderheid de langs de Leie gelegene bodem, is tamelijk vruchtbaar; het overige, voor het grootste deel zeer zandachtig, is weinig voor de tarweteelt geschikt. Op andere plaatsen is de bodem klei- of liever moerasig; elders zijn nog meerschen. Nog in de verledene eeuw was hier eene groote uitgestrektheid heide en waren er veel bosschen. Het geheele grondgebied beslaat eene oppervlakte van 1,010 hectaren. SANDERUS bepaalde de grootte van Zulte op 600 morgen, terwijl, volgens eene meting, in 1657 gedaan door den bekenden landmeter Albert de Bersaques, de gemeente eene uitgestrektheid had van 695 bunder. De fraaie te dezer gelegenheid vervaardigde kaart op perkament wordt nog onder de handvesten des kasteels van Zulte bewaard, doch het landboek, dat ongetwijfeld alsdan ook gemaakt werd, schijnt verdwenen te zijn. Op die kaart zien wij, onder ander, dat, de oude heirweg van Gent naar Kortrijk langs de Kapel ten Dale liep, en dat de dorpsplaats, toen reeds redelijk wel bebouwd, veel grooter was dan tegenwoordig.

Er zijn vijf wijken in deze gemeente : de *Dorpsplaats*, de *Kappellehoek*, de *Karreweg*, de *Waalstraat* en de *Leihoek* (1). Het

(1) Oude plaatsnamen :

1400. *Boudelaken, den Beyaert, ten Dale, Doolaghe, Everhage, den Hul, Heede, Heymsrode, Lancmeersch, de Loo, Meulenacker, Moenincs-*

landboek van 1787, in het gemeentearchief voorhanden, wijst er evenwel slechts drie aan, te weten : den *Leihoek*, bevattende het deel der gemeente, begrepen tusschen den steenweg en de Leie, tot aan het Pontstraatje; den *Kapellehoek*, zijnde het deel, gelegen tusschen de Lange Dreef en de Leenstraat, den steenweg en de Leie, van aan het Pontstraatje tot de grens van St.-Elloois-Vijve, en de *Waalstraat*, zich uitstrekkende tusschen de Lange Dreef, de Zauwbeke en de kalsijde van Gent naar Kortrijk.

Ten noorden van gemelden steenweg, in de wijk Leihoek, bestaat eene plaats, die de *Lindeberg* genoemd wordt. In de verledene eeuw was daar een groote berg, met houtgewas begroeid en op wiens top eene hooge linde stond. Naar het zeggen der ouderlingen kon men van in de kruin dezer linde, bij helder weder, de torens van Gent ontwaren, alhoewel deze stad er vijf mijlen van verwijderd ligt. Door het leggen van den ijzeren weg van Gent op Kortrijk, die deze gemeente doorsnijdt, is die berg nagenoeg geheel afgevoerd geworden, zoodat de nijvere landman nu dien woesten en schier nog gansch onvruchtbaren grond met den ploeg bewerkt.

Nopens den ouden toestand des akkerbouws in deze gemeente bezitten wij weinig of geene inlichtingen. Alleenlijk weten wij dat hier van in de XIVe eeuw, en denkelijk nog veel vroeger, verscheidene groote pachthoeven bestonden, als : het *goed ten Dijke*, het *goed ter Hagen*, het *goed ten Heede*, het *goed ter Hellen*, het *goed ter Laken*, het *goed ter Sluizen*, het *goed ter Werft*, het *goed te Strombergs*, de *hofstede ten Zande*, enz., die bijna alle te Zulte nog worden aangetroffen.

Ten jare 1850, zoo het *Dictionnaire géographique de la Flandre*

hofstede, *Moortre*, *Ouden Dijk*, *Ponthaert*, *Scoopbrouc*, *Vliendre*, *Voersele*, *Wijmeersch*, *Zaubeke*.

1775. Wijk Kapellehoek : *Bellevue*, *Droogen boom*, *Elleghem*, *Ham*, *de Vier Linden*, *Molenkouter*, *Rootmoere*, *'t Verdriet*, *de Sparre*.

Wijk Leihoek : *Boulaeken*, *Kasteelgoed*, *Lindeberg*, *Ponthoek*, *Zultsche meersch*.

Waalstraat : *Blauw Kasteelken*, *Driebeke*, *Lange Dreef*, *Heydenkerckhof*, *Leenstraat*, *Neckersput*, *Veldeken*, *Warande*.

Orientale, door VAN DER MAELEN, medebrengt, telde men te Zulte 39 paarden, 210 hoornbeesten, 80 kalvers, 300 varkens en 100 woldieren, en in 1846, blijkens de door het Staatsbestuur uitgegevene landbouwstatistiek : 44 paarden en veulens, 409 koppen hoornvee, 43 kalvers, 104 schapen, 175 varkens en 134 geiten. Het getal landbedrijven, op laatstgemeld tijdstip, beliep tot 337, waaronder een van 51 hectaren uitgestrektheid, een van 40 tot 45, twee van 35 tot 40, een van 50 tot 55, drie van 20 tot 25 en zes van 10 tot 15 hectaren.

Het dagloon der veldarbeiders bedroeg, voor de mannen en de vrouwen, wederkeerig 40 en 25 centiemen, boven de voeding, en er waren 67 mannelijke en 42 vrouwelijke loontrekkende dienstlieden. 't Een jaar door 't ander oogstte men er 236 hectol. tarwe, 55 hectol. masteluin, 15,950 hectol. rogge, 230 hectol. gerst, 862 hectol. haver, 176 hectol. boonen, 400 hectol. koolzaad, 28,147 kilogr. vlas en 20,172 kilogr. aardappelen. Men bevond er bovendien 59 hectaren 55 aren klaver, 88 h. 86 ar. meerschen en weiden, 14 h. 97 ar. boomgaard, 6 h. 83 ar. tuin, 100 h. 28 ar. bosch, en 14 h. 63 ar. onbebouwd land. De waarde des gronds wordt in de statistiek niet opgegeven, doch verschilt huidiges daags van 2,000 tot 8,000 frank de hectare.

Er waren hier vroeger twee windmolens, doch een dezer is thans in eene maalderij met stoom veranderd. Men telt er bovendien 2 olieslagerijen en eene bierbrouwerij. De vlashandel wordt er op eene groote schaal uitgeoefend.

De *Valke*, eene oude herberg, waar thans de pastorij staat, bestond reeds in 1580; het *Hooghuis* in 't begin der XVIIIe eeuw.

Er worden in deze gemeente, zooals in vele dorpen, twee kermissen gevierd : de eene, gezeid *ten Dale-Kermis*, den Zondag na O. L. Vrouw Hemelvaart; de andere, of de parochiekermis, den eersten Zondag van October.

De registers van den burgerlijken stand vangen aan met 1665, en zijn, met het genoemde Landboek van 1787 en enkele rekeningen, de eenige stukken van belang, die in 't gemeentearchief worden aangetroffen.

II.

HEERLIJKHEID. — Wij kunnen onze lijst der bezitters van de heerlijkheid van Zulte tot niet hooger doen opklimmen dan de tweede helft der XVe eeuw. De oudste ons bekende, aan wiens geslacht zij waarschijnlijk toen reeds van onheuglijken tijd toebehoorde, was Jan van St.-Omaars, gezeid van Moerbeke, wiens dochter Joanna, vrouwe van Heestert, gesproten uit zijn huwelijk met Jozijne van Steelant, zich in den echt verbond met Raas van Gaver, gezeid van Liedekerke, ridder en heer van Eversbeke, en bij de geslachtskundigen als vrouw van Zulte vermeld wordt. De volgende bezitter der heerlijkheid van Zulte was Steven van Liedekerke, zoon van de vorengenoemde, en als dusdanig voorkomende in oorkonden van 1504 tot 1525. Deze was in 1497 getrouwd met Florentia Wielant, die den 26 December 1506 overleed. Steven van Gaver van Liedekerke stierf den 30 December 15²², en werd naast zijne echtgenoot in de kerk van Nieuwerkerke begraven.

Na hem volgde, als uit door ons geraadpleegde familieoorkonden genoegzaam blijkt, zijne dochter Adriana van Liedekerke, die gehuwd was met Frans van der Gracht, en wier broeders Philip en Matthijs van Liedekerke ons evenwel ook als heeren van Zulte bekend zijn. Philip, ridder, ook heer van Eversbeke, Heestert en Landegem, baljuw van Aalst, raadsheer en kamerling van Karel V, volgde zijnen voornoemden vader Steven op. Hij was te Aalst den 19 Juni 1505 geboren, en overleed aldaar kinderloos in den bloei zijner jaren, in de maand November 1568, na een huwelijk te hebben aangegaan met Clara van der Gracht, vrouwe van Gracht, Heule, Axele, Moorsele, enz. Philip's opvolger in 't bezit der heerlijkheid van Zulte was zijn broeder Antoon. Deze hield het gedurende de religietwisten met de Roomschen,

en er werden hem uit dien hoofde door de Geuzen groote moeilijkheden aangedaan. Na te Brugge verscheidene openbare bedieningen te hebben vervuld, en ten jare 1562 in den echt te zijn getreden met Louisa de la Barre, vrouwe van Moeschroen, stierf hij den 2 December 1614, en werd begraven in de kerk van Heule. Zijne weduwe overleefde hem tot den 12 Mei 1616. Hunne dochter Anna van Liedekerke knoopte huwelijk aan met Joris Basta, graaf van Hulst, enz., overleden te Praag den 20 November 1607, bij welke gelegenheid hare ouders, met bewilliging huns zoons en feodalen erfgenaam, Gilbert van Liedekerke, haar de heerlijkheid van Zulte den 9 October 1592, ten titel van bruidschat, afstonden⁽¹⁾.

(1) * Allen dengonen die deze presente letteren zullen zien ofte hooren lezen, scepenen van der stede van Curtrycke saluut. Doen te wetene dat voor ons commen ende ghecompareert zijn in persooene mer Antheunis van Liedekerke, ruddere, heere van Hulle, Heestert, etc., ende frau Loyse de la Barre zyne ghesellenede, metgaders joncheer Guillebert van Liedekercke, heere van Moorseele, huerl. beede zone naesten ende outsten hoir feodael, welcke comparanten stellen ende constitueeren by desen huerlieder procureurs speciael ende irrevocable Adolf Michiels ende Jan Maertins, beede in Zulte, ende elcken zonderlijnghe ghevende vulle macht ende zonderlynghe last, eerst omme over den eersten comparant te compareren voor bailliu ende mannen vanden Steenen Man van Audenaerde, heerl. van Wackene, ende in alle andere hoven van leene, daert van noode werdt, omme aldaer over ende in zynen naeme uut erfven te gaene vanden leene ende heerlijkheide van Zulte, met allen den proffytten, baeten, emolumentten, appendentien ende dependentien der zelve heerlijkheide ende leene competerende, volghende de denombrementten, recepissen ende andere betterijngghen daerof zijnde, ende daerinne te verghiftene ende erfvene naer besprecq ende voorwaerde edele ende weerde heere Jorge Basta, baron van Civitella, commissaris general van de lichte peerden in darmeye van zijne mat. in de landen van heerwaersovere, ende oock uuter naeme vander voorn. vrouwe Loyse de la Barre, tweede comparante, af te gaene ende renunchierene alzulck recht van douairie ende byleven als haerl. zoude moghen competeren in toecommende tijden ten laste ende op de voorn. heerl. van Zulte ende dappendentien ende dependentien van diere, zoo zy tonser presentie afgeghaen ende gherenunchiert heeft by dezen, metgaders voor de voorn. bailliu ende mannen van de hoven ende heerlicheden voors. ende elders daert van noode wiert, over ende uuter naeme van Guillebert, derden comparant als outsten naesten ende apparensten hoir feodael van de voorn. comparanten te conventeerne ende aggreërene in de voorn. erfvenesse ende onterfvenesse, daerinne hy oock tonser presentie,

Ferdinand Basta, zoon van genoemden Joris, diens opvolger in de heerlijkheid, en van Anna van Liedekerke, welke laatste den 27 Maart 1619 overleed, trad den 19 Juli 1618 in den echt met Francisca van der Gracht, dochter van Walter, uit welk huwelijk verscheidene kinderen werden geboren, onder andere, Nicolaas-Ferdinand Basta, graaf van Hulst, Moeschroen en des H. Rijks, vrijheer van Heule, Moorsel en Gracht, heer van Zulte, en, in 1677, hoogbaljuw van Kortrijk, gestorven in 1682, na tweemaal getrouwd te zijn geweest, 1° met Maria-Michiela de Jausse, dochter van Karel-Robrecht, heer van Kruishouthem, en van Maria Bogaert, den 15 October 1667 ontslapen en in het koor der kerk van Zulte ter aarde besteld, en 2° met eene dochter Alleman, bij welke hij slechts twee dochters won, waarvan de jongste, ongehuwd, te Kortrijk den 5 Januari 1660 overleed. Alexandrina-Francisca Basta, gesproten uit het eerste bed, en die Zulte, onder andere, voor haar erfdeel bekwam, werd in 1680 de echtgenoot van Jacob-Frans-Hippoliet d'Ennetières, markgraaf van Mottes, wiens dochter Francisca-Camilla-Michiela ten altare werd geleid door Robrecht-Frans de Beer, baron van Meulebeke, die Zulte en de er van afhangende leengoederen den 4 Maart 1715 aan Jeroom-Sebastiaan Limnander, heer van ter Werft, voor 22,000 gulden verkocht (1).

De hier genoemde Jeroom-Sebastiaan Limnander, tot eene edele familie behorende, die sedert ruim eene eeuw de stad Aalst bewoonde (2), was zoon van Olivier en van Isabella-Petronilla de

zonder bedwanc ende met zynen vryen wille, gheconsenteert heeft ende consenteert by desen ende general ende speciaal, alle in de behoorlicke debvoiren ende solemniteyten van wette naer stiele vande voorn. hoven, enz. . . . Desen ix Octobre XVe twee en tneghentich. »

(Oorspronkelijk stuk op perkament, toebehoorende aan den heer baron VAN ZUYLEN-LIMNANDER).

(1) *Notariële akten*, n° 327, bl. 156. — Archief van den Raad van Vlaand.

(2) De familie Limnander schijnt oorspronkelijk uit Holland te zijn, en heeft verscheidene verdienstelijke mannen opgeleverd. Everard Limnander, de oudstbekende, bijgenaamd Veenman, uit het bisdom van Utrecht, had voor zoon Walter Limnander, die zijne studiën deed te Keulen, Leuven, in Italië

Bundele. Hij was getrouwd met Joanna-Maria de Rekenaere, geboren in 1666, dochter van Ignaas, advocaat in den Raad van Vlaanderen, en van Anna-Maria van der Linden, en werd in het graf der familie De Rekenaere, ter Predikheerenkerk, te Gent, den 31 October 1742 ter aarde besteld. Zijn oudste zoon, Jeroom-Olivier, geboren den 20 Februari 1697, volgde hem in de heerlijkheid van Zulte op. Deze, den ouderdom van 31 jaren bereikt hebbende, knoopte huwelijk aan met Maria-Carolina-Francisca-Josepha de Kerchove, dochter van Jan-Frans, heer van Exaarde, enz., en van Anna-Isabella Lanchals. Hij overleed den 12 Juni 1768, en werd in genoemde Predikheerenkerk begraven, terwijl zijne echtgenoot, gestorven den 17 April 1749, naast hare moeder in de kerk van Olsene rust.

Jozef-Jeroom-Adriaan Limnander, zoon der vorengenoemde, en heer van Zulte, geboren den 17 Juni 1738, trad den 8 Juni 1763 in den echt met Catharina-Francisca de Wauthier, dochter van Jan-Baptist en van Maximiliana-Emmanuëla van der Veken. Hij stierf den 20 Maart 1789, en werd opgevolgd door zijnen zoon Karel-Jozef-Maximiliaan-Antoon Limnander, geboren den 23 Mei 1766, die den 21 September 1791 huwelijk aanging met Sophia-Livina Wouters van ter Weeden, en de laatste heer van Zulte was.

en te Parijs, en in 1551 ter hoogeschool van Ferrare den graad van doctor in de geneeskunde bekam. Ten gevolge der politieke gebeurtenissen, die de Nederlanden alsdan beroerden, verliet hij zijne voorvaderlijke verblijfplaats Amersfort, in Holland, en kwam naar Doornik, alwaar hij weldra een hoog aanzien verwierf en 's hertogen van Parma's geneesheer werd. Hij verkreeg zijne adelbrieven in 1552. Zijn zoon, Jacob Limnander, die insgelijks doctor in de geneeskunde werd, trad in den echt met Maria Wils, van eene edele familie van IJperen, en kwam zich op verzoek der stedelijke regeering naar Aalst vestigen, alwaar hij meer dan eens het ambt van schepene bediende, en er waarschijnlijk overleed. Niet min dan negen kinderen werden uit zijnen echt geboren, o. a. Romaan Limnander (den 9 November 1598), die schepene van Aalst en griffier van verscheidene heerlijkheden werd, en in huwelijk trad met Isabella van den Hauwe, dochter van Olivier, bij welke hij drie (volgens GOETHALS vier) kinderen verwekte, waarvan Olivier Limnander, licenciat in de rechten en advocaat in den Raad van Vlaanderen, Jeroom-Sebastiaans vader was.

De heerlijkheid van Zulte, met welke van overoude tijden het leenhof van *Lake* gepaard ging, verhief, volgens de denombrementen, van den Steenen Man, te Oudenaarde, en had een foncier van 34 bunder. Zij strekte zich uit in de gemeenten St.-Baafs-Vijve, Oeselgem, Petegem bij Deinze, St.-Denijs-Lede en Wannegem, en gaf, onder andere, een jaarlijksch inkomen van 14 $\frac{1}{2}$ razieren rogge, Kortrijksche maat, 4 razieren 3 havotten gerst, 12 $\frac{1}{2}$ razieren haver, 5 razieren 2 havotten mout, 4 kapoenen, 19 hoenders en het kwart eener hoender, 6 ganzen, 16 eieren, 6 pond 12 schellingen 6 deniers parisis penningrent, 14 schellingen erfelijke cijnsrent, enz. De heer bezat het recht van uitoefening der drie justitiegraden, en had baljuw, sergeanten en zeven schepenen om de vierschaar te bedienen en « iedereen recht en justitie te doen. » Hij bezat ook eene vrije warande, met recht van jacht, vogelrij en visscherij, « deurgaende waer-
« heden ende fait-waerheden, alsook het recht van straet-
« schouwinge, beken ende waterloopen, soowel als het recht van
« beste hoofden ofte catheyl, mitsgaeders tol, vond, bastaerde- en
« stragiersgoed, benevens meer andere præminentien, » die gewoonlijk van de dorpsheerlijkheden afhingen. De laatste crimineele rechtspleging had te Zulte den 10 Maart 1779 plaats, ingevolge het vonnis, uitgesproken in vierschaar van burgemeester en schepenen tegen Pieter en David de Bro, gebroeders, plichtig bevonden van baanstrooperij.

Het kasteel was tot omtrent het midden der verledene eeuw, wanneer 't afgebroken en door het tegenwoordige vervangen werd, rondom in water gebouwd, en vormde een groot vierkant, met twee torens en bruggen, die 't aan eene echt middeleeuwsche sterkte deden gelijken. SANDERUS, die er echter de plaat niet van mededeelde, zegt, dat de omkring dezès kasteels beplant was met de schoonste lanen, welke men voor oogen zien kon. Gelijk in al de sloten was er eene kapel, in welke de leenmannen gewoonlijk getrouwd werden, na welke plechtigheid zij zich, volgens een oud gebruik, aan de heerentafel mochten nederzetten. Ziehier, overigens, wat wij in den staat van goed, ten sterfhuize van

Jeroom-Olivier Limnander, in de archieven dezes kasteels berustende, aantreffen : « Doen te observeren — zegt dit stuk — dat
« desen heere ten jaere 1748 heeft gedaen afbreken het oud
« casteel, aldaer gestaen hebbende op eene omwalde motte, dies
« den toeganck was met eene steenen brugghe met differente
« boghen ende wallen gevolt, mitsgaeders een weynigh distant
« van deselve plaetse, binnen het beluyck van de buytenwallen
« van het voorgeroerde oud casteel, heeft gedaen bouwen een
« nieuw casteel, tgonne beth de helft meerder ende commodieuser
« is, als was het voorseyde oud casteel, ende bovendien aldaer
« gedaen bouwen nieuwe terrasen ende stallinghen, mitsgaeders
« een nieuw hoveniershuys, alsmede ter causen van deselve
« nieuwe gebouwen gemaect nieuwe hovinghen ende extensie
« van boomgaerd, ende deselve gedaen besluyten met nieuwe
« wallen, benevens verscheyde plantagien ende embellisse-
« menten. » De tegenwoordige eigenaar van dit kasteel is de
heer baron Karel van Zuylen van Nyevelt, gehuwd met jonk-
vrouw Leonia-Fanny Limnander van Zulte, dochter van Albert,
bij koope jegens den heer Prosper Limnander van Zulte en zijne
zuster Charlotta, ingevolge akte, verleden voor den notaris
Van der Eecken, te Machelen, onder dagteekening van 16 Juni
1857.

Uitwendig zeer eenvoudig van stijl, heeft het kasteel der voor-
malige heeren van Zulte al binnen een meer dan alledaagsch
uitzicht. De gangen zijn lang en breed als galerieën, en in dien,
welke zich boven den trap bevindt, naar de slaapvertrekken
leidende, hebben wij een twaalfstal levensgrootte oude portretten
van leden der familie gezien. Het park is groot en fraai.

Ongeminderd de heerlijkheid van Zulte waren er in deze
gemeente verscheidene bijzondere heerlijkheden ingesloten. De
voornaamste onder deze is ons van in de XIVe eeuw bekend en
droeg den naam van het *goet ende heerschap ten Dijke*, waarvan
wij in onze monographieën van Machelen en Olsene gewag maken.
Het foncier dezer heerlijkheid was niet min dan 80 bunder groot,

en bestond, onder andere, uit een schoon kasteel met twee hooge torens, dat op het laatste der verledene eeuw werd afgebroken. Volgens het hieronder medegedeelde denombrement (1), hing deze

(1) « Dit naervolghende es de grootte rapport ende denombrement van eenen leene dat, ick mher Robert vanden Berghc, ruddere, houdende ben in leene ende manschepe van edelen ende weerden heere Willem Chaerles Franchois van Bourgoignen, grave van Wackene, heere van Voorhoute, Catthem, Thomme, Lembeke, Wynle, etc., ende dat van zynen hove ende casteele van Wackene voornompt welken myn voorn. leene ende heerschap gheheeten is *tgoet ende heertychede ten Dycke*, groot ende consisterende in een huys van plaisance, staende op eene schoone bewalde mote, ende daerneffens een nederhof, wel behuyst ende beplant, merschen, bosch, haeghen, grachten, winnende lant ende heye, viermael twintich bunder ofte daerontrent, onbegrepen der juster mate, ligghende ende staende in de parochien van Zulte ende Olsene, tot welcke voorn. leene behoort in heerlike renten siaers innecomende xxix s. iiii d. p., twee havotten coorens ende de twee deelen van een havot, twee brooden, elck van een half franckaert coorens Cortrijksche mate, volghende den ouden vermoghen, ende noch drye havotten coorens ende vier cappoenen van nyeuwe vuytgeheviynghe van lande welcke voors. rente haer bestreckende is op vele diversche plecken, hofsteden ende gronden van opsetene ende afsetene laeten, geleghen in Zulte, Olsene ende Oesselghem; op eenighe gronden van landen hebbe ick de twee schooven van de thiende. Item vuyt crachten van desen mynen leene vermach ick te stellen eenen bailliu ende vier schepenen, ende dandere drye schepenen moeten by den bailliu van den zelven leene ontleent worden van mynen voorn. grave van Wackene, tziijnder vierschare van Zaubeke; noch behoort ten desen leene tol, vond, boeten tot drye ponden parisyse ende bastaerde goet als tghevalt; item als de laeten haerl. goed vertieren of te vercoopen soo gheven sy den seshienden penninck van dat ghelt op eenighe diversche plecken van lande ende op andere diversche gronden twee schelen par. van den bundere, ende van dootcoope ter doot xii s. p., van welcke mijnen leene gespleten is tderde, te weten tot sessentwintich bunders, nu consisterende in hofstede, landen, bosschen, heye, grachten ende gheweet onbegrepen der juster mate, mids datter gheene metynghe afghedaen en is gheweest, maer alleenelyck conforme de belegherthede van dien hier by coope overgheleyt, sonder eenighe preëminentien te vermoghen, twelcke van mij te leene hout joncheer Guillaume de Vuldere, heere van Grammene, *causa uxoris joncvrauwe Ester van den Heede*, f^a Anth^s, in zynen levene heere van tvoorn. Grammene, tselve leen staende teenen halven relieve. Item noch hout men vanden voors. leene ende heerl. ten Dycke een leen ligghende in de prochie van Zulte, groot een ghemedt mersch, ende staet ter doot ter bester vrome van dryen. . . . welck myn voors. leene my toecommende es by donatie inter vivos van dheer Robert Bonte, mynen grootvadere maternel, die tselve vercreghen hadde by coope jehghens joncvrauwe Gryselle van den Heede ende s^r Jacques de Scheppere.

heerlijkheid van het leenhof van Wakken af, en bestond haar inkomen, boven de andere gewone heerlijke rechten, uit eene jaarlijksche heerlijke rent van 29 schellingen 4 deniers parisis, 5 $\frac{1}{2}$ havotten haver, 2 brooden en 4 kapoenen, door verscheidene inwoners van Zulte, Olsene en Oeselgem op te brengen. Den eigenaar dezes goeds behoorde tevens het recht van aanstelling eens baljuws en van vier schepenen, welke met drie van de heerlijkheid van Zaubeker te ontleenen schepenen het bestuur der vierschaar uitmaakten. Deze vierschaar, zooals wij in de geschiedenis van Olsene melden, stond niet ver van de kleine Heirstraat, op het grondgebied van Zulte. SANDERUS geeft ons te kennen dat de familie Van den Heede sedert 1563 in het bezit dezer heerlijkheid was. Zij werd door Griselda van den Heede en haren man Jacob de Scheppere aan Robrecht Bonte verkocht, van wien ze omtrent den jare 1631, bij gift onder levenden, op zijnen kleinzoon Robrecht van den Bergher, gehuwd met Margareta Hage, verviel, en in 1671 op dezes zoon Frans van den Bergher. Na dezen ontmoeten wij, als heer van ten Dijke, Karel van Brunswyck-Luneburg, die ze nog bezat in 1717, en vervolgens, den heer van Zulte, Jeroom-Olivier Limnander, aan eenen van wiens afstammelingen, den heer Prosper Limnander, beambte in het ministerie van finantiën, de hofstede, tegenwoordig onder den naam van *Blauw kusteelken* bekend, bij erfenis toebehoort.

De heerlijkheid *ter Werft*, in de wijk Kapellehoek, van welke, onder andere, het *goed ter Hellen* verhief, was onder hofstede, motte, water, zaailand en weide ongeveer acht bunder groot. Zij hing af van het leenhof van Hooger Bauweede, te Waregem, en had in 1447 tot eigenaar Marten de Gheent, die de hoeve dit jaar voor 5 pond 10 schellingen groote verpachtte⁽¹⁾.

Staende dit myn voorn. leen ter trauwen ende waerheden, enz.... Desen xxiiii Decembris XVe een en vijftich. •

(Origineel op perkament, deelmakende van 't archief der familie Limnander van Zulte).

(1) *Jaarregister van Gent*, 1446-1448, bl. 136.

Jacob Snaynck, zoon van Jacob, inwoner van St.-Baafs-Vijve, bezat ze tot in 1663, en verkocht ze den 17 December van dit jaar, aan Ignaas de Rekenaere, advocaat in den Raad van Vlaanderen, voor de som van 919 pond 8 schellingen groote. Wij laten de akte hieronder volgen, omdat zij terzelfder tijd de beschrijving der heerlijke rechten inhoudt (1). Genoemde Ignaas de Reke-

(1) « Compareerde voor bailluy, leenmannen ende schepenen vanden leenhove ende heerlichede van hoogher Bauwede in Waereghem, hieronder ghenoept, in persooene Jacques Snaynck, f. Jacques, inwoonder der prochie van St. Baefs Vyfve, denwelcken (naer tsweeren van noot van dat hij gheene andere alodiaele goederen en is hebbende omme hem bequaemelick in den voornoemden noot te behelpen dan de naerschreven leenen) hem met spreken-den monde ende vliegghenden halme heeft ontuyt, ontgoet ende oteert van eene behuysde ende beplante hofstede, met woonhuys, schuere, stallijnghe, fruytboomen ende alle andere cattheylen daerop staende, mette heerlicke renten, preëminentien ende tvermoghen daarmedegaende, vanouts ghenoept *leen ende heerlichede ter Werft*, groot onder mote, wal, nederhof ende diverse partijen lants ende gheweet daarmede gaende tsamen acht bunderen luttel min ofte meer, ghestaen ende ghelegen binnen de prochie van Sulte, al deen aen dandere in een beluyck, palende oost aen tlandt van Carel van Daele, suytwest an de straete loopende vanden drooghen boom naer Vyfve, west het Ackerstraetjen ende tlandt vande hoors van Adriaen Verhenne, noort an de Capellecoutere ende tlandt vande hoors van Carel Tijtgat, vermeughende voorts voornoemde leen te stellen eenen bailluy ende eenen vulle banck van seven schepenen, tol, vondt, bastaert ende stragiersgoet, boeten tot drie ponden par. ende daeronder, met het incommen van een opwoonijnghe van xii sch. p. ende vii sch. p. van erfvelicke pachten, vier en twintich rasieren drie havotten rue evene, Cortrijksche maete tsiaers, bestreckende op diverse gronden van eerfven binnen de voorn. prochie van Sulte, staende voorts voors. leen ende heerlichede ter Werf ter trauwen ende waerheden ende teenen reliefe van thien ponden parisis ende xx sch. p. van camerlinckghelt, den thienden penninck relief ende camerlinckghelt alsvooren, emmers alles naer uytwijsen vande leenboucken ende denombrementen danof synde, den voorn. Snaynck competerende bij successie vanden voornomden sijnen vader, ende wiert int voorseyde leen ende heerlichede ter Werft, met alle de voornomde appendentien ende dependentien van diere, (bij consente vanden voorn. Snaynck), behoorlick vergoet, vergift ende gheerft d'heer ende meeste Ignatius Rekenaere, advocaet vanden Raede in Vlaanderen, voor de somme van neghen hondert negenthien ponden acht schellynghen grooten, Vlaemscher munte, te betaelen ten daeghe vande erfvenisse, boven vijffvenveertich ponden parisis bij den heere coopere verleyt ter tafele, d'oncosten van leverynghe, soo oteerfven, erfven, thienden penninck, kerckgheboden ende alle andere daeranne dependerende tusschen partijen half en half, alle renten, clachten

naere, overleden te Tielt den 21 November 1671, werd opgevolgd door zijnen zoon Balthazar, op wiens naam de heerlijkheid door zijne moeder, Maria-Anna van der Linden, verheven werd, en wiens zuster Joanna-Maria de Rekenacre ze vervolgens zal hebben bekomen, dewijl haar man, Jeroom-Sebastiaan Limnander, ons als heer van ter Werft reeds van in 1703 bekend is. De heeren van Zulte bleven ter Werft sedertdien tot op het laatste der verledene eeuw in hun bezit houden. Tegenwoordig behoort de hofstede van dien naam aan den heer Verhaeghe, bankier te Gent, die ze van de erfgenamen Van der Piete, te Oudenaarde, aankocht. In 1680 bedroeg de pachtprijs van dit goed 20 pond groote.

De heerlijkheid ten Heede, waarvan wij hieronder het denombrement mededeelen (1), zal haren naam aan een geslacht gegeven

ende andere lasten op troorschreven leen ende heerelichede te bevinden totten daeghe vande selve eerfvenisse op de voorn. coopsomme betaelijnghe ende payment doende, ende oversulex suver goet voor suver ghelt, sijnde niet min in de voornomde coopsomme begrepen ende mede vercocht noch een ander leen van twee bunderen, sorterende onder den leenhove van Puthem, midsgaeters noch een ander leen groot ses vierendeelen, onbegrepen, ghenaeemt de Maenemeersch, ghehouden vanden leenhove van St. Elois Vijfve Dendermondsch, gheleghen binnen St. Elois Vijfve voorst., alles conforme het contract van coope danof ghemaect in daeten den xviii^{en} Octob. XVIe drie en tsestich, alhier overghevelick ghesien ende bij den voorn. heere coopere inneghetrocken.... Aldus ghedaen ende ghepasseert.... desen xviii^{en} December XVIe drij en tsestich. •

(Oorspronkelijk stuk op perkament, toebehoorende aan den heer baron Van Zuylen-Limnander).

(1) « Dit naervolghende is de grootte, rapport ende denombrement van eenen, leene dat jor Charles Joseph Maximiliaen Anthone Limnander, modern heere van Zulte, Laccke, ter Werft, etc., advocaet inden souvereynen Raede van Vlaenderen, sone van jor Josephus Hieronymus Adrianus Limnander de Zulte, houdende is vanden leenhove ende graefschape van Wacken, geleghen binnen de prochie van Zulte, sijnde den leene ende heerlijkhed van ten Heede, noortwest vande kercke van Zulte, danof het fonchier consisteert in de volghende partijen, te weten, eerst eene hofstede, enz.... Behoorende ten desen leene ende heerlijkhed van ten Heede eene heerlijke ende erfelijke rente jaerlijckx innecommente ende vallende telcken Kerssavont van ses schelen paresijse penninckrente, ses hoenderen en alf, een en een half

hebben, waarvan er in 't begin der XVe eeuw verscheidene leden te Zulte gehuisvest waren. Zij werd in 1539 door Jan van den Heede, zoon van Laurens, aan Frans van der Gracht, ridder, heer van Zulte, verkocht, en bleef aan dezès opvolgers tot op het einde der verledene eeuw toebehooren. Haar foncier was 23 bunder groot.

De heerlijkheid *ter Hagen*, ook in deze gemeente, bestond uit eene hofstede, met medegaande land, bosch en meersch, te zamen omtrent 40 bunder groot. Zes bunder van dit goed verhieven van het leenhof van Lake; het overige van de heerlijkheden van Wakken, Zaubeker, St.-Eloois-Vijve, Rijmslede, Ingelmunster, enz., en onder de er van afhangende achterleenen kennen wij den koornwindmolen, ter wijk Kapellehoek, en het land *ten Dale*. Ook deze heerlijkheid behoorde reeds van in de XVIIe eeuw aan den heer van Zulte, en was in den koop van 1715 begrepen. Ten huidigen dage maakt de hofstede deel van de bezittingen van vrouw Virginie Blommaert, weduwe van K. van den Hecke, te Gent, wier moeder ze van den notaris Hellebaut gekocht had.

hoflic, bestreckende op diversche gronden van erven in de voorseyde prochie van Zulte geleghen, dewelcke ter vertieringhe bij coope ofte andersints aen den erfachtighen van dit leen ende heerschepe schuldich sijn van maerckgelt ofte wandelcoop tot vijfthien grooten vanden ponden groote, enz. Item vermagh den erfachtighen van desen leene ende heerschepe te stellen eenen balliu ende volle banck van seven scbepenen, om daermede recht ende weth te doen alsoo het behoordt. Voorts tol ende vondt, boeten tot drij ponden paresijse ende daeronder, alsoeck bastaerdegoet. Item is desen leene ende heerlijckhede vrij van alle thiendebaere vruchten, alleenelijck ghereserveert den drij en dertigsten schoof, die gheheven wordt bij den eerweerden heere pastor van Zulte. Voorts heeft het recht ende haelt den erfachtighen van desen leene op alle de gronden, daervan gehouden, ende ressorterende in Zulte, de twee schooven van drijve van alle de thiendebaere vruchten, danof den anderen derden schoof wordt geheven bij den eerweerden heer pastor van Zulte, aen den voorn. jor Limnander, modernen heere van Zulte, enz., onder andere toecommente bij successie ende als hoir feodael van wijlent sijnen heer vader. Staende ten dienste, enz. . . . Den 15 September 1790. »

De heerlijkheid ter Sluizen, eene hofstede met 9 bunder land, meersch en bosch, ten westen van de kerk, tegenwoordig het eigendom van de reeds genoemde baronnes Van Zuylen-Limnander, had in 't begin der XVIIIe eeuw tot eigenaar Pieter Damman, te Zulte, en werd den 21 November 1722 door den dorpsheer voor 1566 gulden openbaarlijk gekocht. Deze heerlijkheid had een baljuw, « omme met schepenen ontleent te Stappe, (onder Wakken), boete ende vonnisse te strycken, » en gaf recht op de goederen der bastaards, boeten tot 3 pond parisis, enz.

Voorts had men in deze gemeente nog de *heerlijkheid van Zaubeke*, vanouds aan den graaf van Wakken toebehoorende, benevens een enclavement van de *heerlijkheid van Leistraat*, afhangende van het *hof ter Weeden*, en welke in 1636 door Jan van der Spieten, heer van Eekloo, van Jan en Pieter de Smet was gekocht, en later tot de familie Della Faille overging. In 1442 behoorde hier ook eene heerlijkheid aan Lodewijk van Huisse.

De tienden van Zulte behoorden in de XIIIe eeuw ten grootsten deele aan de gebroeders Walter en Eustaas de Mander en Daniel de Maskelines (Machelen?) die ze omtrent 1245 aan de St.-Martensabdij te Kortrijk verkochten, zooals ons door eene charter van Walter de Marvis bekend gemaakt wordt.

Baljuws van Zulte.

Jan van Wetteren.		1502
Joost van der Hellen		1504
Jacob Minne.		1516
Joost Minne		1549
Gillis Calandt.		1569
Jan Damman.		1574
Gillis Damman		1600
Jan Martens		1610
Joost Damman		1643

Pieter Damman	1688
Maximiliaan Amerlynck	1693
Pieter Damman	1701
Jan de Ronghe	1704
Ferdinand Tfelt	1711
Frans Tfelt	1733
Pieter-Ignaas Tfelt	1787

Burgemeesters.

Jan de Smet	1780, 1790
.	.
Jozef Bauters	1801
Karel Limnander	1801
Jacob-Frans Martens	1814
Lodewijk-Bernaard Hellebaut.	1821
Jan Martens	1831
Desideer Limnander	1836
Jan Martens	1839
K.-Th.-G.-B. Wappers	1846
Hendrik van den Bossche	1848

III.

GESCHIEDENIS. — Door zijne ligging aan den ouden heirweg van Gent naar Kortrijk moet Zulte, meer dan andere, van de groote gemeenschapsbanen afgelegene dorpen, aan den overmoed der doortrekkende legerbenden hebben blootgestaan. Het is evenwel eerst gedurende de zoogenaamde godsdienstberoerten, in de tweede helft der XVIe eeuw, dat zijn naam in de kroniek te voorschijn komt, en wel namelijk bij den schrijver der *Gendsche Geschiedenissen*, die verhaalt, dat den 30 Augusti 1571 een persoon buiten de Muidepoort, te Gent, werd opgehangen, om te Zulte

het tabernakel te hebben helpen breken. Ook hier dus werd de kerk door de beeldstormers geplunderd en geroofd, en zullen er bij die gelegenheid, zooals elders, wel meer baldadigheden zijn gepleegd.

Den 20 Februari 1580, lezen wij bij WILLEM WEYTS, kwamen de Walen of Paternosterknechten hier rooven, branden en verscheidene ingezetenen gevangen nemen. De meeste landslieden, zegt die schrijver, namen bevreesd de vlucht, hetgeen, uit hoofde der felle koude, die er heerste, « deerlijk om zien was. » Hoe zeer de gemeente in 't nauw was gebracht moge blijken uit het feit, dat zij omtrent dien tijd eene leening moest aangaan ten bedrage van ruim 26 pond groote, welke zij ten bepaalden tijde niet bij machte was af te leggen. Uit dien hoofde richtte zij zich in 1583 tot den Raad van Vlaanderen ten einde uitstel voor de betaling te bekomen, hetgeen haar toegestaan werd.

De volgende eeuw was der gemeente, onder vele opzichten, nog rampspoediger. Vooral gedurende de jaren 1645 en 1646 had Zulte vanwege de Franschen, zooveel overlast te onderstaan, dat het geen en enkelen stuiver contributie meer kon opbrengen (1). Ongelukkiglijk kunnen wij bij gemis aan de oude rekeningen der gemeentelasten hier geen volledig tafereel van den toenmaligen toestand ophangen. Alleen door eenige regelen, voorkomende in de oude kerkrekeningen, kunnen wij opmaken hoe het in deze gemeente gedurende meer dan twintig jaren toeging. Inderdaad, wij vinden dat tot vijfmaal toe, bij iedere aanrukking van het vijandelijke leger, de kostelijkste meubelen naar Gent of Ouden-aarde werden gestuurd (2), en dat de meeste pachters of in het

(1) « Les bailly et chevins de Zulte déclarent de mesme par leur acte et déclaration de pertes par eux soufferts à cause desdits passages et logement leur estre impossible de contribuer quelque chose, pour estre du tout ruinées. »

(2) « Item betaelt an den marctschippere van het schip van Wackene, over de schipvracht van het bringhen vande schilderijen ende auterabijten vande kercke. »

(1649).

« Item betaelt duer den costere tot Ghendt int groot Beggynhof van dat de juweelen vande kercke aldaer bewaert syn gheweest dese trouble jaeren. »

(1634).

geheel niet betalen konden, of wel een aanzienlijke afslag moest worden toegestaan. Bedenkt men daarbij de menigvuldige krijgsligementen, die den bewoners werden opgelegd, hoe de akkers ten gevolge van die legertochten plat getrapt, de weinige veldvruchten moedwillig geschonden, paarden en vee, brood en leeftocht geplunderd en de inwoners op de vlucht gedreven, mishandeld of weggevoerd werden, en men zal zich dan nog maar een flauw denkbeeld kunnen vormen hoe groot hier de nood en de ellende was. In het jaar 1694 sloegen hier, te Machelen en Olsene, tot aan Harelbeke, de Verbondenen hun kamp op; maar in 1697 zal de ramp zeker wel ten top gestegen zijn. Een groot deel van het Fransche leger verbleef hier op 't einde der maand Juni, verscheidene dagen, terwijl de bondgenooten te Deinze lagen, in afwachting dat er over den zoo lang gewenschten vrede, die gelukkig korts daarna te Rijswijk tot stand kwam, werd onderhandeld. De kerkrekening van dit jaar behelst verscheidene uitgaven voor de *sauvegarde*, die men had bekomen, onder andere eene som van 20 pond 14 schellingen 6 deniers over een « tractement, » en 6 pond 24 schellingen « over soovele door den ontvanger aen den sergeant was betaeld. » Nog in het begin der XVIIIe eeuw was de gemeente zoo uitgeput, dat zij hare verachteerde belastingen niet betalen en geen losgeld bijeenbrengen kon om haren als gijzelaars ontvoerden magistraten de vrijheid te geven. Den 24 Februari 1703 schreef de baljuw Damman aan den heer van ter Werft, te Gent, dat de burgemeester en twee schepenen, « met nog veel meer andere, » nog altijd in 't gevang zaten!

« Item betaelt aen Lucas Peers, costere, over dyversche voyagen naer Ghendt ende Audenaerde int vluchten ende wederomme halen vande juweelen vande kercke. » (1658).

« Item betaelt over aerbeyt vande juweelen vande kercke naer de Leye te helpen voeren ende wederomme haelen als sij ghevlucht sijn gheweest. » (1665).

« Item betaelt an den marcschippere van het schip van Wackene over het voeren vande schilderijen naer Ghendt omme aldaer te bewaeren. »

Zijn er ons sedert dien tijd, tot op omtrent het laatste der verledene eeuw, over Zulte geene bijzonderheden bekend, uit den tijd der patriottenbeweging daarentegen bezitten wij eenige niet onbelangrijke documenten, aan welke wij hier ter vollediging onzer narichten over dit tijdstip onzer vaderlandsche geschiedenis eene plaats inruimen. Men zal er uit zien, dat het vrijwilligerskorps te Zulte ernstig was ingericht, en er in die dagen, tot zelfs bij het zwakke geslacht, eene nationale geestdrift was op te merken, waarvan men zich heden moeilijk een gedacht zou kunnen maken. Het eerste stuk, dat wij onzen lezers hier onder het oog brengen, behelst de schikkingen, door het bestuur der kastelnij van Kortrijk genomen, betreffende de eedsaflegging, op 14 September 1790, der onder zijn gebied staande vrijwilligerskorpsen :

I. Den Intrede van alle de Corpora van Vrywillige, zal gebeuren langst de Gendsche poorte dezer stad, en alle de ander poorten zullen gesloten worden met het klokslag van thien uren.

II. Ten dien eynde worden alle deze Corpora vriendelyk aenzigt van zig tydelyk te laeten vinden ende te vergaederen op den Gendschen steenweg tusschen Haerelbeke en Cortryk, alwaer de Heeren Vrywillige dezer lestgezegde stad hun zullen te gemoed gaen ende hun inhaelen met alle teekenen van eere.

III. Men zal in het order van de marche geenen rang ofte distinctie observeren, maer de Corpora zullen zig arrangeren ten besten mogelyk om alle verwerringe en confusie te eviteren, zonder dat het voor- ofte achtergaen aen iemand eenig voordeel ofte préjudicie zal toebrengen. Alleenelyk zal het conveniëren, dat de Vrywillige der steden van Haerelbeke en Deynse ten hoofde kommen van alle de volontaire van hunne Roede.

IV. Naer den negen uren van den morgen en zullen geene waegens ofte karren meer geadmitteerd worden binnen de stad.

V. Den État-Major ofte de Hoofden van elk corps Vrywillige zullen moeten medebrengen ende ter hand hebben eene schriftelyke lyste van hunne respective Vrywillige; ten minste eene note

in het geschrifte, vervattende hun getal, met de naemen van den État-Major.

VI. De overste van elk corps zullen moeten particuliereyk opletten ende zorgē draegen dat niemand en komt met gelaeden vierwapenen, en gevolgentlyk en zal niemand vermogen binnen deze stad te schieten, ten waere dat zulks naer het verrigten van de cérémonie door d'Edele Heeren van het Magistraet toegelaeten wierde op eene bezondere plaetse, door hetzelfde daertoe te designeren. »

Den 25 derzelfde maand greep er in het dorp, bij gelegenheid der overhandiging van het eerevaandel aan de Vrijwilligers, een heuglijk feest plaats, voor welke omstandigheid door dichter DE BORCHGRAVE, van Wakken, het volgende dichtstuk werd vervaardigd, waarvan de heer Martens, gemeentesecretaris van Zulte, een exemplaar bezit, dat hij ons met de meeste bereidwilligheid heeft laten afschrijven.

Vaderlandsche aenmoediging, eerbiedig en teerhertig gedaen in het overhandigen van het luysterlyk en plegtig gewyd krygs-helden-vaendel aen het vry geëede corps Volontaire ter behoudeniss' van den heyligen Roomsche-Katolyken gods-dienst, handhaeving der rust en verdediging van onze, door goed en bloed gekogte vryheyd, door de gulhertige en regtgenegene dochteren der prochie van Zulte, den vyf en twintigsten September in 't jaer aLs VLaenDersCh DrIftrYk VoLk, gerUkt WierD UYt zYn boeYen.

Accipe Vexillam Cœlesti Benedictione sanctificatum sitque Inimicis Populi Christiani terribile... (Neemt aen het gewyde vaendel, en dat het schrik baere aen de vyanden der Christene volkeren).

Geëede Helden-schaer ! manhafte Zultenaeren,
Die kerk en vaderland met wapens wilt bewaeren,
En offren tot hun heyl en welstand, goed en bloed
Uyt onvermoeyden vlyt en vaderlandschen moed;

Ziet ons door 't vuer van liefde en geestdrift overwonnen;
Niet om aen uwe zyn, als dappere Amazonnen,
Omgord van stael en schild, te toonen onze kracht;
Dit weygart vrouw natuer, aen onz' te teer geslacht,
Hoe zeer wy zyn geneygt het leven te verpanden;
Maer om dit vaendel-tuyg, 't geen wappert in onz' handen,
Zyn schaduw-ryken zwaey op uwe kruyn verspreyd;
En in herkenneniss' van uw' zorgvuldigheyd,
Onstaen is uyt onz' jonst, na will' en wel behaegen
U, op dit prael-tooneel gulhertig op te draegen,
'T wyl klok en kryg-geschal door veld en wolken slaet
En tuygt uw drift en zorg voor 't welzyn van den staet...
Neemt, neemt dit vaendel aen, vrywillig' heldenaeren!
Kerkpligtiglyk gewyd tot schrik van 's vyands schaeren,
En eeuw'ge nederlaeg!... neemt dit uyt onze hand
Tot roem en heerlykheyd van gods-dienst, God en land!
Gaet daer den nood u vraegt, voldoet aen uwe eeden!
Zyt trouw in 't krygs-bewind hetgeen gy moet bekleeden!
Toont dat men in elk man beschouwt een dapp'ren held;
Als Washington en Tell' en Oldenbarnaveld,
Die mannen van verstand, die groot geagte vad'ren,
Wiens naem en helden-drift op d'onverslyt'bre blad'ren
Van het geheugeniss' boek, all' eeuwen zullen staen,
Als vrekers van hun land van regt en onderdaen;
Volgt, volgt het heer'lyk spoor van die doorluchte mannen!
Wilt voor het vaderland uw krachten t' saemen spannen,
« Want waer dat d'Eendracht bloeyt, daer is geweld en magt,
En daer word geld en goed en wapens toegebracht...
Zyt vrekers van uw *Kerk*, van *Gods-dienst*, *Land* en *Staeten*,
Gord u de sabels aen en schild en harnas-plaeten,
Om op den minsten wink, door vaderlandschen moed,
De haeters van onz' rust te smooeren in hun bloed,
En 't eeuwig *Roomsch-geloov'* en *Vryheyd* te bewaeren:
Vreest voor geen buy van loot, geen harde krygs-gevaeren
Of donderend' kanon: het is een minder pyn
Te sterven door het stael, dan eeuwig slaef te zyn,
En onder zoo een jok te slyten onze dagen;
T'wyl zy, en schat en goed uyt onze landen draegen,
'Tgeen met onz' dierbaer zweet en arheyt is vergaert,
En door een noeste vlyt verzamelt en gespaert...

Neen, neen heldmoedig-tal, en wilt ter geen'er tyden
Die onrechtvaardigheyd of slaefsche ketens lyden;
 Brengt noyt onz vaderland, onz teer gevoelig oord,
 Tot zoo een yz'ren eeuw, t'wyl het ons toebehoort.
Laet toch het hecr'lyk bloed van uw *Voorvaders-vad'ren*
Herleven in uw ziel, herleven in uw' ad'ren!
 Doet blyken door uw daën en noyt vermoeyden vlyt,
 Dat gy van d'ouden stam der dapp're Belgen zyt;
Zoo zal na onzen wensch, ô trouwe Zultenaeren!
De *Vryheyd* zyn gekroont met duerzaam zege-blaeren,
 Waer door onz' *Koopmanschap* eerlang zal zyn onthoeft
 En toonen haere kracht zoo ver het water vloeyt:
Den gods-dienst zyn herstelt en nieuwen luyster geven;
De vrede, meer dan oyt, in dit gewest herleven;
 En 't lieve vaderland, op d'aengenaemste wys,
 Verstrekken aen het volk een *tweede Paradyt*,
Waerin het vaendel-tuyg, van daeg u opgedraegen,
Door zyn behaelden glans, zal van uw roem gewaegen,
 En 't eeuwig kenmerk zyn, hoe gy vol drift en moed,
 Onz' vryheyd hebt gekogt ten prys van goed en bloed (1). »

Na de « uitgalming » van dit gedicht hieven de Zultsche dochters
het volgende lied aan :

O waere Zultenaeren!
 Die Marvors hulde doet,
Ons staedig wilt bewaeren,
 En waegen goed en bloed;
 O trouwe helden!
 Wie zal vergelden
 Uw vaderlandschen moed? (*Bis*).
Vivat onz' dapp're Volontairen,
Die hunne trouwheyd gingen zweëren
 Tot rust en heyl en onderstand
 Van Staet en Kerk en Vaderland.

(1) Het stuk draagt DE BORCHGRAVE's kenspreuk : *Myd altyd nyd*, en werd
gedrukt « tot Thielt, by A.-B. Steven, op de Merkt nevens het Schaek. »

Uw drift, uw dapperheden,
En onvermoeyden vlyt
Ziet gy niet zonder reden
Dit vaendel toegewyd.
Met herts-behaegen,
Ziet men u draegen
De wapens van den stryd. (*Bis*).
Vivat onz' dapp're Volontairen,
Die hunne trouwheyd gingen zweëren
Tot rust en heyl en onderstand
Van Staet en Kerk en Vaderland.

Neemt 't vaendel uyt onz' handen,
't Is 't kenmerk, zoo gy ziet,
Van alles te verpanden,
Zoo het natuer toeliet;
Aen uwe zyde
Ten allen tyde
In moord en krygs-verdriet. (*Bis*).
Vivat onz' dapp're Volontairen,
Die hunne trouwheyd gingen zweëren,
Tot rust en heyl en onderstand
Van Staet en Kerk en Vaderland.

O waerde Zultenaeren!
Tracht dat men van uw' vlyt,
By duyst en duyzend jaeren
Mag spreken, als ter tyd
Dat d'eerlauwrieren
Het vaendel cieren
Van daeg u toegewyd. (*Bis*).
Vivat onz' dapp're Volontairen,
Die hunne trouwheyd gingen zweëren
Tot rust en heyl en onderstand
Van Staet en Kerk en Vaderland. »

Men weet dat de Patriottenkorpsen, nutteloos geworden door de vernieuwing van het Oostenrijksch gezag in de zuidelijke Nederlanden, korten tijd nadien werden ontbonden, en hoe België weldra door een besluit der nationale conventie met Frankrijk

werd vereenigd. Den ouderlingen staat het nog frisch in 't geheugen, hoe woelig het in die dagen toeging. De Fransche broodwagens reden te Zulte heen en weder. Eenige onvoorzichtigen die hebbende aangerand, kwamen de Franschen met eene afdeeling soldaten naar het dorp, alwaar zij ter plaats, waar het *Pelerijn* stond, stil hielden. De trommel sloeg daar, en gedurende al den tijd werd het gansche dorp geplunderd en verwoest, terwijl bovendien de baljuw en eenige voorname ingezetenen in hechtenis werden genomen en naar Rijsel gevoerd, waar zij slechts verscheidene maanden daarna weder in vrijheid werden gesteld.

IV.

KERK VAN ZULTE. — Gelijk de meeste aan de Leie oprijzende dorpen, zal Zulte vroeg zijne eigene kerk gehad hebben. De oudste oorkonde, nogtans, in welke zij vermeld wordt, klimt slechts op tot 1189, in welk jaar de bisschop van Doornik haar patronaat, benevens dat over de kerk van Wakken, aan de St.-Martensabdij te Doornik gaf. Dit bezit werd laatstgenoemd sticht in 1210 bevestigd.

De bouwstijl van het uitwendige dezer kerk heeft veel overeenkomst met die van het naburige Olsene, en behoort tot het laatste ogivaal tijdvak, terwijl langs binnen zeer duidelijk de Romaansche stijl is op te merken. Ter uitzondering van de rondom loopende plint, uit witten groefsteen vervaardigd, is het grootste deel dezes gebouws met baksteen gemetst. Er werden in 1668 en in de XVIIIe eeuw groote veranderingen aan toegebracht. Toen eenige leden van de commissie der gedenkbouwen haar vóór eenige jaren bezochten, vonden zij deze kerk in eenen niet al te goeden toestand. Heden, dank aan de zorgen van den eerwaarden heer pastoor, mogen wij zeggen, dat zij voor de best herstelde der omstreek is te houden. Vooral de vensters met

hunne nieuwe steenen lobben en versierselen, strekken zijnen kunstsmaak tot eer en doen ons den wensch uitdrukken, dat hij weldra ook het leelijke voorportaal door eenen aan het gebouw passenden ingang zal weten te vervangen. Zoovele oude kerken werden in deze laatste tijden, bij gebrek aan kennis en ernstig toezicht, misvormd, en, laten wij het maar zeggen, met opgezetten zin in hun onderhoud verwaarloosd, dan dat wij de gelegenheid niet zouden waarnemen degene van Zulte hier, als eene uitzondering, te vermelden.

De toren dezer kerk is met eene achthoekige spits bekroond en rijst te midden van den kruisbeuk op. Hij is aan zijne basis vierkant, en rust inwendig op vier zware onregelmatig gebouwde zuilen, die een gelijk getal driepuntbogen vormen. Hij bevat acht spitsbogige vensters, met afgestooten hoeken, en is daaronder met eene lijst omboord. De kerk is overigens uit drie beuken samengesteld, waarvan degene op de zijden zeer smal en laag van gewelf zijn. Al de gewelven zijn in hout en vertoonen nog hunne oorspronkelijke nervuren, doch zij zijn ongelukkiglijk beplasterd. Het polygonale koor, certijds, gelijk in meestal de kerken, door drie schoone ogivale vensters verlicht, is uitermate klein. De zijaltaren, daarentegen, zijn zeer breed, en staan in de armen van den kruisbeuk. Deze zijn van het middenkoor door ingedrukte rondbogen gescheiden, boven welke men, aan 't begin des gewelfs, verscheidene valsche boogjes in den Romaanschen stijl aantreft. Deze aanduidingen laten onderstellen dat de kerk oorspronkelijk van de XIe of XIIe eeuw dagteekent, en zij in de XVIe eeuw de eerste wijzigingen en vergrootingen heeft ondergaan.

De geheele omkring dezer kerk, den H. Petrus toegewijd, is langs binnen met eikenhouten beschotten bekleed, welke, met de meeste meubelen, van de XVIIe of XVIIIe eeuw dagteekenen.

Het hoogaltaar is met eene redelijk goede schilderij versierd. Zij verbeeldt *St. Pieter in de gevangenis*, en draagt het jaartal 1642 en het naamteeken van VAN DEN HEUVELE. Zij zal in 1664 of 1665 aangekocht geworden zijn, te oordeelen naar den vol-

genden post der kerkrekening van laatstgemeld jaar, alwaar staat : « Item betaelt an den schildere *up de schilderij in den hooghen autae*r, totter somme van XIII L. » Nogtans gewaagt de kerkrekening van 1630 reeds van eene schilderij op het hoogaltaar (1), en lezen wij in degene van 1658, dat er eene zekere som betaald werd « voor het insetten *van de schilderijen van alle drye de autae*ren, » die men, zooals wij in het vorig hoofdstuk gezien hebben, naar Gent had gestuurd. Een schilder van Gent verniste het tafereel van St.-Pieter in 1668.

Het tabernakel is, blijkens het er opstaande jaarschrift : CHRISTI DOMICILIO, van 1755. Het voorgaande was in 1607 gemaakt geweest door de gebroeders JACOB en GEERAARD DE SMET, met welke door pastoor, baljuw, schepenen en kerkmeesters van Zulte eene overeenkomst werd getroffen, die wij hieronder mededeelen (2). De er voor betaalde som van 50 pond groote doet aan een kunststuk denken.

(1) « Item betaelt an Joos Maertens van dat hy goed hadde an de kercke van teircosten bij den schrijnwerckere ende schildere in het aennemen *van een schilderij op den hooghen aultaer* mitsgaeders van het schrynwerck *van eene nieuwe tafele in St.-Pieterschoor*, vi 88 p. »

(2) « Op den 28 in Mey 1607 zoo es besteedt te maken by Mr Carolus de Tortequen, pastuer vande prochie van Zulte, Gillis Dammandt, baillu vande zelve prochie, Adriaen de Hondt als kerckmeestere vande heylighe kerke van Zulte, ende Jan Maertens als schepenen, aen eenen Jaques de Smet ende Geeraert de Smet s^r Adriaens, een heylich sacramentshuus binnen den hooghen coor vande zelve kercke, ende dit al conforme het sacramentshuus dat nu jeghenwordich es staende binnen de heylighe kercke vande prochie van Nokere casselrie van Audenaerde, mets conditie dat men hem Jacques leveren moet het blau steen tot het maken vande trappen van hetzelfde Sacramentshuus, mets oock het coveersteen daertoe dynende, ende op aldien dat daer ware eenyge faute aen hetzelfde sacramentshuus, staende binnen de heylighe kercke van Nockere, so es hy Jacques ghehouden hetzelfde te verbeteren, naer de begheerten van mynheer den pasteur, baillu ende schepenen, ende dit al voor de somme van vyftich ponden gr. Vlaems, te betalen ten dry egalen payementen, een derde te weten vyf ponden gr. over het eerste payement als hetzelfde werck volmaeckt sal wesen, het tweede payement binnen zes maenden daernaer, ende het ander derde binnen zes maenden naer het expireren van het tweede payement, immers binnen een jaer al betaelen naer het voldoen vanden zelve wercke, het welcke by Jacques beloofd heeft te

De schilderijen op de zijaltaren verbeelden het *Mirakel van St. Antoon* en den *H. Dominicus*. Hunne verdienste is maar gering.

De communiebank is het werk van FRANS DE LA FOSSE, van Kortrijk, met wien men den 13 Maart 1696 insgelijks eene overeenkomst aanging. De prijs werd bepaald op 16 pond groote, doch dewijl de maker « hem ter uystersten was beclaeghende dat « hij sijnen arbeyt niet en hadde, doordien dat in plaetse van de « communiebanck naer tmodel dat hij ghetoont had te maeken, « uyt twee modellen al het beste genomen wiert, » werd er hem eene bijlage van 9 schellingen 7 grooten toegestaan.

Een der biechtstoelen draagt het jaartal 1615, en de predikstoel dat van 1733. De op dezen laatsten gebeitelde medaillons, vooral dat, voorstellende het *gevang van St. Pieter*, kwamen ons voor van eene kundige hand te zijn. Wij hebben er den naam des vervaardigers ongelukkiglijk niet van aangetroffen. De doksaal dagteekent insgelijks van de XVIIIe eeuw.

Er hingen vroeger drie klokken in den toren. De twee, die men er thans heeft, zijn met de volgende opschriften bekleed :

Groote klok :

PETRUS. PETER Mr LIVINUS VERMEIRSCH, PASTOOR.
METER JOFV. JOANNA-CAROLINA VAN OVERBEKE. LES
DRUOT, FONDEURS, 1817.

Kleine klok :

PAULUS. PETER JACOBUS-FRANCISCUS MARTEN, MEIER.
METER JOFV. THERESIA LAMBREIT.

volmaken entier ende den eersten dach van October eerstcommende, fortune gheweert, mets conditie dat wy baillu ende schepenen ghehouden syn hem Jacques te leveren stellinghen ende oock het materiael te verhalen vande Leye tot op het kerchof vande zelve prochie. Ende in teecken der waarheyt so hebben wij contractanten dit onderteeckent date als boven. »

(*Kerkarchief*).

De eerste weegt 800, de andere 500 kilogrammen.

Wat de oude zerksteen en betreft, die zijn hier, alhoewel niet talrijk, goed bewaard. De oudste, een blauwe steen met er op gebeitelde wapens en twee groote figuren, heeft voor opschrift :

Hier licht beghraven Eloy Cottin, f^e Oliviers, die starf
a^o XVe XXV, den eersten in Maerte, ende vrouw Lijsbette
Mallet, f^e Lievins, die starf.

De hier genoemde Elooi Cottin behoorde tot eene voorname familie, die reeds van in de XVe eeuw te Zulte gevestigd was, en van welke verscheidene leden hier hun jaargetijde hadden (1).

Een andere zerksteen, van de XVIe eeuw, behelst het volgende opschrift rond de schoon gebeitelde figuur van eenen priester met kazuifel en kelk :

Hier licht Jan van den Hecke f^e Lodewijcx, pastor
van Zulte, die overleet den .. dach van Octobre int jaer duust
Ve LXIII. Bidt voor de ziele.

In het koor der kerk leest men op eenen kleinen witten steen, met acht kwartieren versierd :

Icy bas repose haute et puissante dame Marie-Michele de
Jausse, femme de haut et puissant seigr Nicolas-Ferdinand
Basta, comte d'Hust et de Mouscron et du St. Empire, baron
d'Heule et Gracht, décédée le 13 Octobre 1667, laquelle après
avoir édifié le monde par ses éclatantes vertus pendant sa vie
luy a encore laissé à sa mort des exemples de charité et
d'humanité. Joignez, lecteur, à ses mérites, le secours de vos
prières.

Eindelijk boven het graf der familie Limnander, aan den buitenmuur der kerk, tegen den Calvarieberg :

Sepulture vanden zeer edelen heer Jos. Hiero-Adr. Limnander, heere van Zulte, filius Hieron. ende Carolina-Jos. de Ker-

(1) Wij lezen op eene renterol van 1430 : « Item deselve ende Willem van Beverslaus. . . . up de stede daer Gillis Cottin wuent. »

chove, overl. den 28 Maert 1789, oud 31 jaer, in hauwelyke geweest met de zeer edele vrouw Catharina-Frans de Wautier, filia Jan-B^a en Maximilia van der Vekene, overleden den oudt . . jaeren, ende van zyne 3 kinderen Carolus-Jos.-Maxim., advocaet van den Raed in Vlaenderen, overleden den oudt . . jaer, Maria-Joanna-Coleta, begeyne in het kleyn Begynhof tot Gend, overl. den oudt . . jaer, Lambertina-Carolina, overl. den oudt . . jaer, Carolina-Josepha-Adriana, overl. den 27 9^{ber} 1793, oud 23 jaeren, Hieronimus-Josephus, overl. den oudt . . jaer, ende van hunne naerkomelingen. R. I. P.

Het archief dezer kerk is zeer rijk. Behalve verscheidene perkamenten rent- en koopbricven en twee renterollen van 1403 en 1453, vonden wij er een groot getal kerk-, arm- en kapelrekeningen van de XVIe, XVIIe en XVIIIe eeuw, die wij ter bewaring bijzonderlijk aanbevelen. Wij troffen er zelfs eene kerkrekening aan over het jaar 1470, geschreven op eene lange rol papier, en in welke wij zien, dat de ontvangsten tot 121 pond 19 schellingen 7 deniers parisis, de uitgaven tot 36 pond 3 schellingen 10 deniers beliepen. Onder de ontvangsten komt eene som voor van 13 pond 14 schellingen 7 deniers, zijnde de opbrengst « uuten beckene, blocke, van crupene, wasse, houte, coerne, appelen en boteren, » dit laatste door de geloovigen in de kerk opgeofferd.

Zooals wij in den aanvang dezer monographie reeds zeiden, wordt de H. Petrus hier vanouds tegen het zilt gediend.

In de rekeningen der XVIIe eeuw wordt er van wijn en « cruycoecken » gesproken, die den communicanten te Paschen werden toebediend, en stellen wij 't bestaan van eenen honden-slager vast. De ommegangen of processien waren zeer luisterrijk. De twee groote gingen uit op den eersten Zondag van Juni en op H.-Sacramentsdag. Te Paschen, de twee eerste Kruisdagen, op Christus Hemelvaart en te Sinksen gingen zij rond het kerkhof; op den derden Kruisdag naar de kapel ten Dale.

Aan het slot der renterol van 1453 staat de volgende akte geschreven, die betrekking heeft met het honorarium des pastoors :

« Omme dat her Jan van Beversluus, prochiepape van Zulte,
« hem dolerende was ende beclagende dat hij met lvi groote
« tsiaers, die men zine vorsaten prochiepapen van Zulte tot ziner
« tijt betaelde, niet te vullen betaelt ende ghepayt en was naer
« dinhauden vanden jaerghetijdeboucke, so es, omme alle ghedin-
« ghen ende moeyenesse te scudene, dier of waren ghescepen te
« commen, appointment ende accort ghemaect bij der Nicolayse
« van der M*... van Wareghem, ende her Rogier de Busschere,
« alias Aelghemont van Zente Baefs Vive, prochiepapen, als midde-
« laers ende vriendelike appointiersan beede zijden daerover ghe-
« roupen, Joose van den Heede ende Oliverere Rijttom, kerckmeester
« van der kerken van Zulte zijnde in desen tijt, bij den welken
« priesteren vors. als jugen van der zake es ghewijst, dat hij Jan
« van Beversluus vorn. van der tijt dat hij prochipape bedecch
« ende zijn zal, sal heffen, hebben ende ontfæen elcx tsiaers van
« zinen vors. jaerghetijden, also verre als zij te boucke comen zijn,
« de somme van v lib. par., ende waert zo dat de kerckmeesters die
« zijn zullen naer den tijt van Joese ende Oliverere vors. dochte
« dat de kerke verlast ware, ende zij waenden eenich profijt
« daeran doen, so staen zij onverlet ghewijst bij den vors. jugen
« te stane te rechte daerof, behauden dies dat de vors. her Jan
« prochipape oec dan staet onverlet omme meer te ghecrighene
« up dat hijt sculdich ware te hebbene, nemeer een vanden pre-
« senten voordeel draghende van date voren af ghemaect es.
« Ghedaen ende gheordineert int jaer Ons Heeren M.CCCCXXXVII
« den iisten dach van Maerte, in presencien van der h. Janne
« prochipape vors., Joose van den Heede ende Oliverere Rijttom,
« kerckmeesters vorn., dit vors. vonnesse approberende naer dat
« vors. es, Wouteren van den Heede, Jan den Buuc, Jan Cottin
« ende Hannekine van Wareghem, orconden daerover ghe-
« roupen. »

Nopens's pastoors competentie in de verledene eeuw lezen wij bij De CASTILLON, dat hij van den abt van St.-Martenssticht te Doornik, die het patronaat over de kerk uitoefende, jaarlijks

4 pond groote bekwam; hij had recht op het derde der graantiende in gansch de parochie, ter uitzondering in éene wijk (waar het kapittel van Doornik de tiende haalde), benevens de novale tienden. Voorts had hij 't genot van 27½ roeden tuin en land, aan de pastorijs, en eenig ander bouwland, hetwelk, al te zamen, de waarde van ongeveer 60 pond groote bedroeg.

De pastoor had ook recht op de inzameling van huisbrooden, namelijk twee in ieder huis, waar paarden, en één, waar koeien op stal stonden.

Door zekeren pastoor vóór DE CASTILLON's tijd (bepaaldelijk vóór 1712, op welk tijdstip de geleerde priester deze aantekening schreef) was eene overeenkomst getroffen, volgens welke de parochianen hem jaarlijks vijf pond groote betaalden, mits den last voor hem, in 't onderhoud der overkomende Terminarissen te voorzien. Nog ontving de herder de offers, en bewoonde een nieuwgebouwd huis, dat destijds met eene som van 20 pond groote berent was.

De koster had van den abt van St.-Marten 4 pond groote 's jaars, en 2 van de gemeente, voor den afkoop der collecte van huisbrooden, tot welke hij recht had, (de pastoor genoot uit dien hoofde 1 pond 10 schellingen groote); hij bewoonde ook kosteloos een huis, mits betaling aan de kerk eener som van 3 gulden of 10 schellingen groote. — Het getal communicanten beliep in 1712 tot 280.

Teekenen wij hier ook nog aan, dat er op 't kerkhof vroeger een « gildehuis » stond, hetwelk op 't einde der XVIIe eeuw verkocht en waarschijnlijk afgebroken werd, en dat de voormalige pastorijs, of « priesterage, » zooals men ze noemde, nu in eene patronage is herschapen, waar de jeugdige leden van 't genootschap van den H. Aloysius op de Zon- en heiligidagen hunne uitspanningsuren overbrengen.

KAPEL VAN O. L. VROUW TEN DALE. — Op het oogenblik dat wij deze monographie schrijven, legt men ter wijk Kapellehoek, op een boogshot van den steenweg naar Kortrijk, de laatste

hand aan eene nieuwe Gothische kapel, ter eer van O. L. Vrouw. De oude bidplaats, die hier vroeger oprees, werd tijdens de Fransche omwenteling, op het laatste der verledene eeuw, afgebroken. Zij was bekend onder den naam van *kapel ten Dale* (1), en werd, volgens SANDERUS, gesticht door Jan Damas, gesproten uit een uit Frankrijk herkomstig geslacht, dat geruimen tijd te Gent vermaard en door huwelijken aan voortreffelijke huizen in Burgondië, Savoye en in de Nederlanden vermaagschapt was. Zijne echtgenoot, Margareta de Ville, was de eenige dochter van Pieter, ridder en graaf des H.-Roomschen rijks en heer van Rivaille, in 't aartsbisdom van Turijn. De overlevering voegt er de omstandigheid bij, die tot den bouw der kapel aanleiding gaf. Genoemde heer Damas, namelijk, was hier eens met zijne vrouw op weg naar Kortrijk, toen deze laatste eensklaps in groot gevaar kwam. Niemand daar ter hand hebbende om haar bij te staan, wendde hij zijne toevlucht tot de Moeder Gods, met belofte daar eene kapel te bouwen, zoo zijne echtgenoot het gevaar mocht ontkomen, hetgeen gebeurde en uitgevoerd werd. Omtrent welken tijd deze gebeurtenis voorviel, zegt men niet, doch er is stof om te vermoeden, dat zij plaats greep in de tweede helft der XVe eeuw.

Zooals wij hiervoren reeds te kennen gaven, zijn de rekeningen dezer kapel, te beginnen met 1504, nog grootendeels voorhanden. Reeds van toen af had zij verscheidene goederen en inkomsten, en was zij eene der meest bezochte bedevaartplaatsen van 't omliggende. Vooral gedurende de octave, die aanvang nam op den feestdag van O. L. Vrouw, was de toeloop er buitengewoon en kwamen er verscheidene kloosterlingen prediken en biecht hooren. De processieën waren ongemeen prachtig, en telkens, onder andere, door vreemde muzikanten of « trompers, » zangers en maagdekens opgeluisterd. De baljuw van Zulte droeg er de roede van justitie in, en na de plechtigheid vereenigde men zich, naar het toen heerschende gebruik,

(1) Het land, waarop de kapel gebouwd werd, heette *ten Dale*, en was me eene rent ten voordeele van de kerk belast.

ten gastmale, alwaar er fel geëten en gedronken werd(1). De maaltijd van 1627, onder andere, kostte 52 pond parisis. Onder de parochiën, bij welker bevolking van in de XVIe eeuw de gewoonte bestond jaarlijks in stoet naar de kapel te komen, noemen de rekeningen die van Waregem, St.-Eloois- en St.-Baafs-Vijve en Olsene. De bewoners van Zulte-dorp en van de kapellewijk hadden insgelijks hunne beurt. De geloovigen, die het jaar door de kapel bezochten, offerden er allerlei voorwerpen op, als vlas, linnen, was, boter, vleesch, enz., waarvan de opbrengst ter versiering van de bidplaats diende, en soms tot eene aanzienlijke som beliep. Zoogezeyde papieren vaantjes, waarop denkelijk de kapel was afgebeeld, waren hier verkrijgbaar gesteld, doch het is ons niet gelukt er een enkel exemplaar nog van te vinden. Jan van Gemmert, van Kortrijk, drukte er 100 in 1596, en bekwaam daarvoor 7 pond 10 schellingen parisis(2). Voorts zien wij uit de meergemelde rekeningen, dat een kapelaan hier elken Zondag de vroegmis en 's Zaterdags het lof, later ook tweemaal ter week de mis kwam zingen. Er werden jaarlijks ook twee of drie zoogenoemde « donker- of nuchtermissen » gelezen(3).

(1) Ziehier wat er deswege in 1595 werd uitgegeven, en waarin de spijsen onzer voorouders op feestmalen bestonden :

« Betaelt van een tonne en half biers mits de vrecht .	xvi £.	xx s. p.
Nog betaelt van vleesch ter selver maeltijt	v »	
Nog betaelt van rogghe broodt	ii »	
Nog betaelt van twee hespen	iii »	
Nog betaelt van specerijen	ii »	vii »
Nog betaelt van angienen	»	iii »
Nog betaelt van twee crucoucken	»	viii »
Nog betaelt van twaelf pont boter	v	viii »
Nog betaelt van xxv ^{ich} eyeren	»	xvi »
Nog betaelt van een avot en half tarwe	vi »	
Nog betaelt van eerweeten	»	xxvii »
Nog betaelt van vier stoopen zoetemelc.		xii »
Nog betaelt van houte om met te kocken ende backen.		xxx »

(2) « Item betaelt aen Jan van Gemmert, in Curtrijcke, van een hondert vaentkens te drucken, om die te vercoopen an de pelgrims vii ₤ x s. p. »

(3) « Betaelt de broerkens van Curteric van der messe up Onser Lyeve »

Nopens de bidplaats en hare meubelen kunnen wij mede eenige bijzonderheden opgeven. Zoo vinden wij in de rekening van 1563, dat er dit jaar aan Jan de Meyere, van Kortrijk, 84 pond parisis betaald werd voor eene « nieuwe tafele van Onser Vrouwen, » en aan OLIVIER BORT, « schildere van zijnen ambachte in Curtrijke, van twee nieuwe vanen te schilderen, deene van Onser Vrouwen ende dander van Sente Anthonis ende Ste. Sebastiaan » de som van 80 pond parisis. Mgr. Van der Burch, bisschop van Gent, kwam hier in October 1614 het altaar wijden, en in 1643 werd de kapel grootendeels herbouwd. Het jaar daarna plaatste men er den doksaal⁽¹⁾ en eene nieuwe communiebank⁽²⁾, en in 1650 twee nieuwe biechtstoelen. In

Vrouwendach half Ouest ende de nuchtermesse up den wijdinc dach ende noch een nuchter messe, compt tsamen xxvii s. p. »

(Kapelrekening van 1557).

(1) « Den xxvi Meye 1643 is by myn heer pastuer van Zulte, Mr Pieter van Glabeke, J. Damman, bailluy der zelve prochie, Jan Vervae, als capellemeester, besteedt te macken eenen *docxsael* ofte versolderinghe binnen der capelle ten Daele, te weten an eenen Joos Verheus, temmerman van zynen style, woonachtich binnen der prochie van Wacken, alles achtervolghende de modelle danof ghemaect, welcke *docxsael* zoo van achter als van beede de zyden moet breet wesen acht voeten, met verbandt van daertoe te leveren al thoudt, zoo balcke, vyf lyfsteelen, rebben ende lambourseersel ende de solderynghe gheleyt met dobbel deylen bert, wel verstaende dat het boven schreven houdt al moet wesen vuytten herten vanden houte sonder vierich speck ofte rieschaelen, midts by hem oock te leveren ende maecken eenen Italienschen steeghere, op de zuytzyde vande endeldeure, met een deure, leen ende dobbel slot ten halven den steegher, midtsgaders een licht steegherken boven in den coor, dit aldus behooryk ende suffisantelyck te macken, leveren ende lambourseren voor de somme van zeven en dertich ponden grooten Vlaems, danof de betaelynghe moet gheschieden in dry payementen te weten : een deel binnen de maent naer daete deser, het tweede payement Kersavond 1643, ende het deel over de vulle betaelynghe St.-Jansmisse in den somer 1644, midts conditie dat den bovenschreven *docxsael* met zyn toebehoorten moet ghemaect worden ende ghelevert acht daegen voor Onse Lieve Vrouwe Hemelvaertdach 1644, waerinne hr Joos Verheus voorzeyt verbindt zynen persoon ende goet, met bespreck dat de capelle tharen coste voorn. werck moet doen haelen tot Wacken. Aldus ghedaen daete ut supra. »

(Kerkarchief van Zulte).

(2) « Item noch betaelt voor een nieuwe communiebanck lxxvi £. p. »

1658 schilderde SIMOEN DE PAPE, van Oudenaarde, vijf witte standaarden van O. L. Vrouw, waarvoor hij 86 pond 10 schellingen bekwam.

Pastors van Zulte.

Jan Cracht	1413
Jan van Beversluis	1437
.	.
Joos Calewaert	1504
Jan van den Hecke	1547
Gillis Damman	1564
Joost van Praet	1590
Antoon de Wilde	1600
Willem de Metere	1602
Karel de Tortesquen (?)	1607
Pieter van Glabeke	1612
Frans Voet	1661
Jan Meersman	1669
Hendrik du Bois.	1688
Philip du Bois	1695
Antoon Boele	1713
Frans van Doorslaer	1739
Andrics de Ghendt	1743
Jan-Jacob Buys	1783
Lieven Vermeersch.	1804
Frans van de Wiele	1844
Jozef van der Kelen	1859
Cornelis Vercauteren	1865

V.

VERDIENSTELIJK MAN, IN HET DORP GEBOREN. — *Bernaard de Smet*, een dier vaderlandslievende mannen, die, zelfs onder de Fransche overheersching, de Vlaamsche letterkunde beoefenden, en, uit al hunne krachten, voor zooveel de tijdsomstandigheden het toelieten, bevorderden, zag te Zulte het eerste levenslicht den 13 Juli 1776, en overleed te Deinze, in den gezegenden ouderdom van 92 jaren, den 6 Augusti 1868.

Gedurende dezen langen levensloop — zegt F. RENS, wien wij deze korte biographie ontleenen (1) — liet hij niet af de letterkunde te beoefenen en te ondersteunen. Zoo werd hij, te beginnen van 1820, opvolgendlijk bekroond te IJzegem, Zwevegem, Meulebeke, Deerlijk, Roeselare en IJperen, zoowel voor zijne gedichten als voor de beantwoording, ook in verzen, van zoo-gezegde bijbel- en kamervragen, die nog bij zeldzame tusschenruimten in de prijsvragen der oude rederijkkamers verschijnen, maar vroeger een der bijzonderste bestanddeelen van de dichtworstelingen uitmaakten. Te IJperen droeg hij den 1^{en} prijs weg met zijnen lierzang : *het Noodlot*, en te Deerlijk (Zwevegem?) den 2^{den} met het heldendicht, zooals men het toen noemde (dichtstuk in Alexandrijnen) : *het Verraad van Judas*. . Langen tijd was hij hoofdman der Rederijkerskamer, te Deinze, en hielp mede in dit genootschap de tooneelkunde beoefenen. Hij werd later lid van eene aldaar opgerichte nieuwe maatschappij *Voor Moedertaal en Vaderland*, en overleed als stichter en eere-voorzitter van het *Vlaamsch Gezelschap*.

BERNAARD DE SMET heeft twee kinderen nagelaten, die zich op hunne beurt hebben weten verdienstelijk te maken : MARIA

(1) *Nederduitsch Letterkundig Jaarboekje* voor 1869, bl. 152.

DE SMET, gehuwd met den heer Goutier, langen tijd hoofd-onderwijzeres aan de Gentsche stadsscholen, thans bestuurster der meisjes-weezenschool, en bekend door verscheidene verdienstelijke verhalen in proza en kleine gedichten in den volks-trant; en HENDRIK DE SMET, gemeentesecretaris van Assenede, die in vroeger dagen ook niet zonder goeden aanleg de Nederduitsche dichtkunst beoefende, en als voorzitter van de maatschappij *Diederik van Assenede* in het noorden van Vlaanderen nog de bevordering van de taal en het volksbelang behartigt.

Om BERNAARD DE SMET als dichter te doen kennen, deelen wij hier een uittreksel mede uit een zijner bekroonde stukken, waarin hij *het Noodlot* bezingt :

...Nauw liet de zon haar heldre stralen
In 's werelds vroegen morgenstond,
Op al 't geschaap'ne zachtjes dalen,
Als haat aan zijne kluisters bond,
Het god'lijk beeld, zoo hoog in waarde,
Dan eerst aan 't noodlot blootgesteld,
't Welk Hem gestadig heeft verzeld,
En schonk of heil of ramp op aarde.

Hoe wonder schenen Hem de krachten
Van dat zoo wisselvallig lot !
't Welk 's menschen heilstand ligt kan smagten,
Of grootsch verheffen als een God ;
Want wie door list of kracht wilt prijken,
Ofschoon hij steeds door wijs beleid
Zijn vak ten doelwit heeft bereid,
Moet toch voor 't magtig noodlot wijken.

Beschouw elk rijk in het bijzonder,
Elk vorst, elk trotsen onderdaan ;
Zoo ziet men als het grootste wonder
Hoe zwak die hooge zuilen staan,
Schoon zij als starren zijn verheven :
Een wenk van 't noodlot rukt die af,
Zij worden als het drooge kaf
Door wind vervoert, uit 't oog gedreven.

Zoo ziet men ligt ten troon gestegen
Een voorwerp van geringen stand;
Tot straf der volken of tot zegen,
Dat baart of roem, of vuige schand,
Of zoete vreugd, of anstig klagen,
Na dat het door u is bepaald :
Wijl uw bedoeling zegepraalt,
En ieder mensch uw juk moet dragen.

O groote Schikker onzer daden !
Gij zijt den troonvorst van 't heelal !
Wie zou uw groote magt versmaden,
Daar niemand U weerhouden zal :
O drijfveer van het aardsch belangen,
Die alles stuwt, en wendt, en schraagt,
Ja eeuwig kroon en scepter draagt,
Die Gij hebt van 't begin ontvangen.

Men misgrijpe zich over de strekking niet, welke in bovenstaande regelen zou schijnen besloten te zijn. De rederijkersbazen van 't begin dezer eeuw waren geene ongodisten, noch beschouwden het noodlot als eene godheid; het was hun vóór alles om 't rijmen te doen, en de onderwerpen, welke zij den beoefenaars der dichtkunst voorhingen, konden niet altijd den toets van het nut, het belang of de gepastheid weerstaan, evenals meer dan éene bepaling voor hunne prijskampen door de gezonde rede niet was te verdedigen.

VI.

VOLKSSAGE. — Men verhaalt, dat over honderd of meer jaren het behuisde gedeelte van Zulte schier gansch door eenen brand verslonden werd. Te Oeselgem leefde alsdan een stokoude pastoor, die altijd met eenen langen stok, aan welken een zakdoek vast was, uitging. Den brand bemerkende, liep hij, niette-

genstaande zijne hooge jaren, aanstonds naar de Leie, die hem van Zulte scheidde, en daar geene boot ter hand hebbende, wierp hij zijnen zakdoek in het water, plaatste er zich op, en vaarde alzoo met zijnen stok, dien hij voor roespaan gebruikte, de rivier over. Eenige stonden nadien kwam hij ter plaats, waar het vernielend element aan den gang was, en bracht er veel toe bij om den brand uit te dooven.
